

- سرشناسه : طاهری‌نیا، احمد، ۱۳۴۱ -
- عنوان و نام پدیدآور : تصدی مناسب ولایی توسط زنان از منظر کتاب و سنت/ احمد طاهری‌نیا؛ با نظارت علمی محسن رضوانی.
- مشخصات نشر : قم: مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی ره، انتشارات، ۱۳۹۹.
- مشخصات ظاهری : ۳۳۲ ص.
- فروست : انتشارات مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی ره؛ ۱۴۹۰، فقه؛ ۲۱.
- شابک : ۹۷۸-۶۰۰-۴۴۴-۲۴۸-۰
- وضعیت فهرست‌نویسی : فیا.
- یادداشت : نمایه.
- موضوع : زنان در اسلام.
- موضوع : Women in Islam
- موضوع : زنان (فقه).
- موضوع : Women (Islamic law)
- موضوع : ولایت فقیه.
- موضوع : Wilayat al-faqih
- موضوع : زنان -- فعالیت‌های سیاسی.
- موضوع : Women-- Political activity
- موضوع : زنان -- اشتغال -- جنبه‌های اجتماعی.
- موضوع : Women -- Employment -- Social aspects
- موضوع : زنان -- وضع اجتماعی -- جنبه‌های مذهبی -- اسلام.
- موضوع : Women -- Social conditions -- *Religious aspects -- Islam
- شناسهٔ افزوده : رضوانی، محسن، ۱۳۵۰ -
- شناسهٔ افزوده : مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی ره، انتشارات.
- رده‌بندی کنگره : BP۲۳۰/۱۷۳
- رده‌بندی دیویی : ۲۹۷/۴۸۳۱
- شمارهٔ کتاب‌شناسی ملی : ۶۲۳۴۷۰۳

تصدی مناصب ولایی توسط زمان

از منظر کتاب و سنت

احمد طاهری نیا

استادیار مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (ره)

با نظارت علمی: محسن رضوانی

انتشارات مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی

۱۳۹۹

۱۴۹۰
فقه - ۲۱
۱۳۹۹-۱۳

شمارهٔ ردیف
شمارهٔ موضوعی

تصدی مناصب ولایی توسط زنان از منظر کتاب و سنت

- نویسنده: احمد طاهری‌نیا
- ناشر: انتشارات مؤسسهٔ آموزشی و پژوهشی امام خمینی علیه السلام
- چاپ: افق
- نوبت و تاریخ چاپ: اول، تابستان ۱۳۹۹
- شمارگان: ۳۰۰
- قیمت: ۴۷۰۰۰ تومان

- دفتر مرکزی: قم، خیابان شهید، کوی ممتاز، پلاک ۳۸
- تلفن و نمابر: ۰۲۵-۳۷۷۴۲۳۲۶
- شعبه تهران: خیابان انقلاب، بین خیابان ۱۲ فروردین و شهید منیرى جاوید، ساختمان شماره ۳۱۰، طبقه سوم، واحد ۱۱۳
- تلفن و نمابر: ۰۲۱-۶۶۴۶۶۱۲۱
- شعبه مؤسسه امام خمینی (ره) قم، بلوار امین، بلوار جمهوری اسلامی، مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (ره)
- تلفن: ۰۲۵-۳۲۱۱۳۴۲۹

شابک: ۹۷۸۶۰۰-۴۴۴-۲۴۸۰

کلیه حقوق برای ناشر محفوظ است

فهرست مطالب

۱۳	.....	مقدمه معاونت پژوهش
۱۷	.....	پیشگفتار
۲۱	.....	مقدمه

بخش اول: مفاهیم و کلیات

فصل اول: مفهوم‌شناسی

۲۹	.....	منصب
۳۱	.....	ولایت
۳۴	.....	وکالت
۳۵	.....	حکم
۳۶	.....	حق
۳۶	.....	۱. تفاوت حق و حکم
۳۷	.....	۲. حق و تکلیف
۳۷	.....	۳. حق و ولایت

فصل دوم: مناصب ولایی و ویژگی‌های آن

۴۱	.....	تعریف مناصب ولایی
۴۲	.....	ویژگی‌های منصب ولایی
۴۲	.....	۱. حق اختصاصی معصومان

۲. نیازمندی به جعل و نصب ۴۵
۳. عهد و امانت الهی ۴۷
۴. وظیفه و تکلیف، نه حق و بهره‌مندی ۴۸

فصل سوم: مصادیق مناصب ولایی

۱. حکومت و زمامداری ۵۱
۲. قضاوت ۵۳
۳. افتا یا مرجعیت تقلید ۵۴
- الف) دلایل قائلان منصب بودن افتا ۵۶
- اول. اختصاص داشتن به خدا و رسول ۵۶
- دوم. ملازمت با تصرف در امور دیگران ۵۷
- سوم. تعیین مفتی از جانب امامان معصوم علیهم‌السلام ۵۸
- ب) دلایل قائلان به منصب نبودن افتا ۵۹
- اول. واقعیت علمی بودن افتا ۵۹
- دوم. سیره عقلا در رجوع غیرمتخصص به متخصص ۶۰
- نتیجه ۶۱
۴. ریاست جمهوری ۶۲
۵. وزارت ۶۵
۶. استانداری، فرمانداری ۶۶
۷. فرماندهی نظامی ۶۷
۸. امامت جمعه ۶۷

بخش دوم: مبانی و اصول تصدی مناصب ولایی

مقدمه ۷۱

فصل اول: مبانی هستی‌شناختی

۱. ولایت خداوند بر هستی ۷۵
۲. ولایت نداشتن انسان بر انسان ۷۸

فصل دوم: مبانی انسان‌شناختی

۸۳	تفاوت زن و مرد.....
۸۴	۱. ضعف و قوت جسمانی.....
۸۵	۲. ترس و شجاعت.....
۸۷	۳. عاطفه و خشونت.....
۸۸	۴. احساسات و تعقل.....

فصل سوم: مبانی ارزش‌شناختی

۹۵	۱. حیا و عفت.....
۹۷	۲. تحجب و پوشیدگی.....
۱۰۲	۳. نقش محوری زنان در خانواده.....
۱۰۶	۴. اهمیت خانه‌داری زنان.....

بخش سوم: دیدگاه فقیهان و دلایل منع و جواز تصدی مناصب ولایی توسط زنان

۱۱۵	مقدمه.....
-----	------------

فصل اول: دیدگاه فقیهان در زمامداری، قضاوت و افتای زنان

۱۲۱	دیدگاه اول: زمامداری زنان.....
۱۲۳	دیدگاه دوم: قضاوت زنان.....
۱۳۱	دیدگاه سوم: افتای زنان (مرجعیت تقلید).....

فصل دوم: دلایل منع و جواز

۱۳۹	مقدمه.....
۱۴۱	دلایل منع تصدی مناصب ولایی توسط زنان.....
۱۴۱	۱. دلایل قرآنی.....
۱۴۱	الف) آیه قوامیت.....
۱۴۷	ب) آیه درجه.....
۱۵۰	ج) آیه زیور.....
۱۵۱	د) آیه شهادت.....

۲. دلایل روایی..... ۱۵۲
- الف) روایات مطلق و عام..... ۱۵۳
- گروه اول: روایات منع‌کننده زنان از تدبیر امور..... ۱۵۳
- گروه دوم: روایات نهی از اطاعت از زنان..... ۱۶۵
- گروه سوم: روایات مشورت نکردن با زنان..... ۱۷۴
- روایات نهی از مشورت با زنان..... ۱۷۴
- روایات امر به مشورت با زنان با هدف مخالفت با آنان..... ۱۸۰
- روایات امر به مشاوره با مردان..... ۱۸۲
- گونه اول: روایاتی که متعلق امر به مشاوره در آنها عنوان
«رجال» یا «رجل عاقل» است..... ۱۸۲
- گونه دوم: روایاتی که متعلق امر به مشاوره در آنها عنوان
«عاقل» است..... ۱۸۴
- گونه سوم: روایات «العاقل من الرجال»..... ۱۸۶
- گروه چهارم: روایات نفی رأی زنان..... ۱۸۹
- ب) روایات خاص..... ۱۹۵
- گروه اول: قضاوت زنان..... ۱۹۵
- روایات مشتمل بر عنوان رجل..... ۱۹۶
- روایات نفی قضاوت از زنان..... ۲۰۰
- گروه دوم: زمامداری زنان..... ۲۰۵
- روایات نفی زمامداری زنان..... ۲۰۶
- روایات نفی امامت جماعت زنان..... ۲۱۵
- جایز نبودن امام جماعت برای زنان..... ۲۱۶
- جایز نبودن زمامداری برای زنان به دلیل اولویت..... ۲۱۷
- دلایل جواز تصدی مناصب ولایی برای زنان..... ۲۲۱
۱. دلایل قرآنی..... ۲۲۱

۲۲۱	الف) آیات امر به اقامهٔ عدل و قسط.....
۲۲۲	ب) آیهٔ بیانگر حکومت بلقیس.....
۲۲۴	ج) آیهٔ مباحله.....
۲۲۵	د) آیات امر به قضاوت عادلانه.....
۲۲۵	هـ) آیهٔ ذکر.....
۲۲۷	و) آیهٔ نفر.....
۲۲۸	ز) آیهٔ کتمان.....
۲۲۹	۲. دلایل روایی.....
۲۲۹	الف) روایات عام.....
۲۳۴	ب) روایات خاص.....
۲۳۴	اول. قضاوت زنان.....
۲۳۸	دوم. افتا (مرجعیت دینی) زنان.....
۲۵۰	۳. بنای عقلا.....
۲۵۱	۴. اصل استصحاب و براءت.....
۲۵۳	نتیجه.....
۲۵۴	دیدگاه مقبول و دلایل و شواهد آن.....
۲۵۴	مقدمه.....
۲۵۵	مقام اول: تصدی مناصب ولایی توسط زنان.....
۲۵۵	۱. اصل اولی در ولایت.....
۲۵۶	۲. عدم ولایت انسان بر انسان.....
۲۵۸	۳. دلایل و شواهد ممنوعیت تصدی مناصب ولایی برای زنان.....
۲۵۸	الف) دلایل نقلی.....
۲۵۸	اول. دلایل قرآنی.....
۲۵۸	آیهٔ قوامیت.....
۲۵۹	آیهٔ درجه.....

- ۲۵۹..... دوم. دلایل روایی
- ۲۵۹..... - نهی از اطاعت از زنان
- ۲۶۰..... - مذمت واقع شدن تحت تدبیر زنان
- ۲۶۱..... (ب) دلایل عقلی
- ۲۶۱..... اول. اصل تنزل تدریجی
- ۲۶۳..... دوم. فقدان مقتضی
- ۲۶۵..... (ج) مؤیدات و شواهد
- ۲۶۵..... اول. عاطفی و احساسی بودن زنان
- ۲۶۷..... دوم. لزوم حیا و تحجب برای زنان
- ۲۶۸..... سوم. محوریت زن در خانواده
- ۲۶۹..... چهارم. فقدان منصب ولایی برای زنان در ادیان و شرایع
- ۲۷۱..... مقام دوم: تصدی مناصب خاص توسط زنان
- ۲۷۱..... ۱. حکومت و زمامداری زنان
- ۲۷۳..... ۲. قضاوت زنان
- ۲۷۴..... ۳. افتا و مرجعیت زنان
- ۲۷۵..... نتایج
- ۲۷۹..... منابع
- ۲۷۹..... الف) کتاب‌ها
- ۳۰۳..... ب) مقالات
- ۳۰۵..... ج) پایان‌نامه‌ها
- ۳۰۵..... د) پایگاه‌های اطلاع‌رسانی
- ۳۰۵..... ه) سخنرانی‌ها
- ۳۰۷..... نمایه‌ها

مقدمهٔ معاونت پژوهش

حقیقت اصیل‌ترین، جاودانه‌ترین و زیباترین راز هستی و نیاز آدمی است که سلسلهٔ مؤمنان و عالمان صادق چه جان‌ها که در راه آن نباخته، و جاهلان و باطل‌پرستان چه توطئه‌ها و ترفندها که برای محو و مسخ آن نساخته‌اند. چه تلخ‌واقعیتی است مظلومیت حقیقت، و چه شیرین‌حقیقتی است این واقعیت که در مصاف همیشگی حق و باطل، حق سربلند و سرفراز است و باطل از بین رفتنی و نگونسار. این والا و بالانشینی حقیقت، گذشته از سرشت حق، وام‌دار کوشش‌های خالصانه و پایان‌ناپذیر حقیقت‌جویانی است که در عرصهٔ نظر و عمل کمر همت محکم بسته و از دام و دانهٔ دنیا رسته‌اند، و در این میان نقش و تأثیر ادیان و پیامبران الهی، و به‌ویژه اسلام و پیامبر اکرم ﷺ و جانشینان برحق و گرامی او ﷺ، برجسته‌ترین است.

دانشمندان نام‌آور شیعه رسالت خطیر و بی‌نظیر خویش را بهره‌گیری از عقل و نقل و غوص در دریای معارف قرآن و برگرفتن گوهر ناب حقیقت از سیرهٔ آن پیشوایان و عرضهٔ آن به عالم بشری و دفاع جانانه در برابر هجوم ظلمت‌پرستان حقیقت‌گریز دانسته و در این راه دیده‌ها سوده و جان‌ها فرسوده‌اند. اکنون در عصر بحران معنویت که دشمنان حقیقت و آدمیت هر لحظه با تولید و انتشار فزون از شمار آثار نوشتاری و دیداری و به‌کارگیری انواع ابزارهای پیشرفتهٔ سخت‌افزاری و نرم‌افزاری در عرصه‌های گوناگون برای سیطره بر جهان می‌کوشند، رسالت حقیقت‌خواهان و

اندیشمندان حوزوی و دانشگاهی، به‌ویژه عالمان دین، بس عظیم‌تر و سخت‌دشوارتر است.

در جهان تشیع، پژوهشگران حوزوی در علوم فلسفی و کلامی، تفسیری و حدیثی، فقهی و اصولی و نظایر آن کارنامه درخشانی دارند، و تأملات ایشان بر تارک پژوهش‌های اسلامی می‌درخشد. در زمینه علوم طبیعی و تجربی و فناوری‌های جدید نیز پژوهشگران ما تلاش‌هایی چشمگیر کرده، گام‌هایی نویدبخش برداشته و به جایگاه درخور خویش در جهان نزدیک شده‌اند. و می‌کوشند تا با فعالیت‌های روزافزونشان مقام شایسته خویش را در صحنه علمی بین‌المللی بازابند. ولی در قلمرو پژوهش‌های علوم اجتماعی و انسانی تلاش‌های دانشمندان این مرزوبوم آن‌گونه که شایسته نظام اسلامی است به بار نشسته و آنان گاه به ترجمه و اقتباس نظریات دیگران بسنده کرده‌اند. در این زمینه کمتر می‌توان ردپای ابتکارات و به‌ویژه خلاقیت‌های برخاسته از مبانی اسلامی را یافت و تا رسیدن به منزلت مطلوب راهی طولانی و پرچالش درپیش است. از این‌رو، افزون بر استنباط، استخراج، تفسیر و تبیین آموزه‌های دینی و سازمان‌دهی معارف اسلامی، کاوش در مسائل علوم انسانی و اجتماعی از دیدگاه اسلامی و تبیین آنها از مهم‌ترین اهداف و اولویت‌های مؤسسات علمی به‌ویژه مراکز پژوهشی حوزه‌های علمیه است.

مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی^ع در پرتو تأییدات رهبر کبیر انقلاب اسلامی و حمایت‌های بی‌دریغ خلف صالح وی، حضرت آیت‌الله خامنه‌ای «مد ظله العالی» از آغاز تأسیس براساس سیاست‌ها و اهداف ترسیم‌شده از سوی حضرت آیت‌الله محمدتقی مصباح یزدی «دامت برکاته» به امر پژوهش‌های علمی و دینی اهتمام داشته و در مسیر برآوردن نیازهای فکری و دینی جامعه، به پژوهش‌های بنیادی، راهبردی و کاربردی پرداخته

است. معاونت پژوهش مؤسسه برای تحقق این مهم، افزون بر برنامه‌ریزی و هدایت دانش پژوهان و پژوهشگران، در زمینه نشر آثار محققان نیز کوشیده و بحمدالله تاکنون آثار ارزنده‌ای را در حد توان خود به جامعه اسلامی تقدیم کرده است.

کتاب پیش روی، پژوهشی است در قلمرو مباحث زنان که با تلاش پژوهشگر ارجمند حجت‌الاسلام والمسلمین دکتر احمد طاهری‌نیا نگارش یافته است. هدف نویسنده در این تحقیق، ارائه دیدگاه اسلام در باره تصدی مناصب ولایی توسط زنان، برای پاسخ به پرسش‌های موجود در این مسئله است.

معاونت پژوهش از مؤلف محترم و حجت‌الاسلام والمسلمین دکتر محسن رضوانی که با نظارت و ارائه نظرهای سودمندشان، بر اتقان و غنای اثر افزوده‌اند، صمیمانه سپاسگزاری می‌کند و توفیق روزافزون ایشان را از خداوند منان خواستار است.

معاونت پژوهش

مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی *

پیشگفتار

پیروزی انقلاب اسلامی و استقرار نظام جمهوری اسلامی در ایران به دست بنیان‌گذار جمهوری اسلامی، حضرت امام علیه السلام، و تثبیت پایه‌های این نظام مقدس با عنایات ویژه صاحب اصلی انقلاب، امام عصر علیه السلام و تداوم آن به رهبری حکیمانه مقام رهبری، حضرت آیت‌الله خامنه‌ای تا کنون که حدود نیم قرن از آن می‌گذرد، با وجود فراز و نشیب‌هایی که داشته و سختی و ناگواری‌هایی که برای مردم صبور ایران پیش آمده، نعمت‌های بی‌شماری هم نصیب این ملت و مردم کرده است که بزرگ‌ترین آنها خارج شدن از سلطه کفار و قرار گرفتن تحت حاکمیت الله و ولایت فقیه است. از جمله نعمت‌های بزرگی که در سایه انقلاب اسلامی و نظام ولایت فقیه نصیب مردم شده، آگاهی، بصیرت، بیداری و افزایش سطح علمی و فرهنگی جامعه است.

با توجه به اسلامی بودن انقلاب و حاکمیت قوانین اسلامی در ایران و تأکید بر رعایت قوانین و شئون اسلامی در جامعه، سؤالات فراوانی در قسمت‌های مختلف دین، اعم از اصول، فروع و اخلاق برای مردم ایران و سایر کشورها مطرح می‌شود که از طریق رسانه‌های جمعی و شبکه‌های اجتماعی منتشر می‌گردد و در اختیار همگان قرار می‌گیرد. این پرسش‌ها که بعضی نوظهورند و برخی شکلشان تغییر یافته است، متوجه محققان و دانشمندان حوزه‌های علمیه و متخصصان دین و معارف دینی است که پرچم‌داران دفاع از دین، ارزش‌های دینی و مقدسات‌اند.

یکی از مسائلی که از گذشته‌های دور درباره زنان مطرح بوده و هم‌اکنون نیز به شکل‌های مختلف مطرح می‌شود، مسئله تفاوت زن و مرد در برخی احکام و مقررات اسلامی و از جمله در مدیریت کشور در سطح کلان است. با توجه به ارتقای سطح علمی و افزایش تجربه عملی بانوان به سبب حضور در مراکز دولتی، وزارت‌خانه‌ها، ادارات دولتی و مؤسسات و شرکت‌های خصوصی، این سؤال مطرح می‌شود که اشتغال به مدیریت‌های کلان کشور مانند رهبری و قضاوت، برای زنان چگونه است؟ دین اسلام در این مسئله چه نظری دارد؟ ناگفته روشن است که در کشورهای غربی و نظام‌های غیردینی، برای مشارکت زنان در فعالیت‌های سیاسی و مدیریت‌های کلان حکومتی، محدودیتی وجود ندارد؛ اما با توجه به اسلامی بودن نظام جمهوری اسلامی ایران و تأکید بر رعایت قوانین اسلامی و مخالفت نداشتن مصوبات مجلس با قوانین شرعی، برخی از محدودیت‌ها برای زنان وجود دارد که از جمله آنها محدودیت در مدیریت کلان حکومتی است. سؤالی که در این باره مطرح است، این است که تصدی مناصب ولایی و حکومتی برای زنان از منظر دین چگونه است؟ آیا در دین اسلام مناصب کلان حکومتی مانند رهبری و قضاوت در اختیار مردان است و زنان را در آن راهی نیست یا زنان نیز می‌توانند متصدی این مناصب شوند؟ درباره برخی از مصادیق مناصب ولایی مانند قضاوت زنان، کتاب‌ها و مقالات متعددی نوشته شده است، اما بحث جامع و کلی با عنوان تصدی مناصب ولایی توسط زنان یافت نشد. در این نوشته درصددیم به این پرسش پاسخ دهیم. بدین سبب مطالب کتاب را در سه بخش عرضه خواهیم کرد: بخش اول، مفاهیم و کلیات؛ بخش دوم، اصول و مبانی؛ و بخش سوم، بررسی و نقد ادله موافقان و مخالفان تصدی مناصب ولایی توسط زنان و جمع‌بندی نظریات.

خداوند متعال را بر نعمت‌های بی‌کرانش سپاس می‌گزارم و بر خاتم انبیا، پیامبر عظیم‌الشان اسلام، حضرت محمد ﷺ، بزرگ‌ترین نعمت الهی، و وصی او، حضرت علیؑ و خاندان محترمش و امامان معصوم درود می‌فرستم و برای تعجیل در فرج آخرین وصی او، حضرت مهدی، امام زمان عج دعا می‌کنم.

در اینجا بر خود لازم می‌دانم از ناظر محترم کتاب، جناب آقای دکتر محسن رضوانی که با مطالعه این اثر و یادآوری برخی از نکات، در افزایش غنای این اثر تلاش کردند، تشکر کنم. همچنین از برادران محترم مدیریت تدوین متون غیر درسی و عزیزان مشغول در اداره تحریرات و ویرایش مؤسسه آموزشی پژوهشی امام خمینی ع که زحمت آماده‌سازی این نوشته را به عهده داشته‌اند و سرکار خانم علاقه‌بند که آن را ویرایش کرده‌اند، تشکر کنم.

در پایان از استاد فرزانه، علامه محمدتقی مصباح یزدی که افتخار شاگردی ایشان را دارم و از برکات علمی و معنوی وی برخوردار بوده‌ام و این اثر به‌نحوی مرهون زحمات این عالم فرزانه است، صمیمانه قدردانی و تشکر می‌کنم.

احمد طاهری نیا

۱۳۹۵/۶/۱۰